

доцент, кандидат архітектури
кафедра Основ архітектури і архітектурного проектування
Київський національний університет будівництва і архітектури

КОНТЕКСТУАЛЬНА АРХІТЕКТУРА КОМПОЗИЦІЇ НА ОСНОВІ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ: МЕТОДИКА УТВОРЕННЯ

Анотація. У статті розглядається методика викладання дисципліни «Композиція» на основі синтезу мистецтв на архітектурному факультеті КНУБА.

Ключові слова: композиція, синтез мистецтв, конструктивізм, раціоналізм, еклектика.

«Всякая живописная плоскость, будучи превращена в выпуклый живописный рельеф, есть искусственная красочная скульптура, а всякий рельеф, превращенный в плоскость, есть живопись»

Казимир Малевич [1]

Під час пошуку образного та композиційного рішення архітектури того чи іншого типу будівлі чи споруди ми завжди стикаємося з тим питанням, які засоби композиції залучити, щоби рішення було одночасно і оригінальним, і сучасним, і авангардним, і контекстуальним – мало тісний зв'язок із тим місцем, середовищем, для якого воно призначено (від лат. contextus – тісний зв'язок, сплетення [2, С.328]).

Ще на початку ХХ століття у радянські часи, були закладені основи авангардної архітектури та архітектурної освіти на основі двох основних художніх напрямків-методів: 1) конструктивізм та 2) раціоналізм, які увібрали в основу своїх концепцій передові погляди світового мистецького авангарду кінця ХІХ – початку ХХ ст. ст..

Надалі, у середині 1930-х рр., при забороні діяльності попередніх двох методів, архітектори переходять на такі творчі напрямки-методи як: 3) історизм (неостилістичні течії) та 4) еклектику (декоративізм, постстилістичні течії).

Саме на основі цих чотирьох напрямків-методів і продовжувала в подальшому розвиватися теорія архітектури. Представники конструктивізму та раціоналізму 1920-х – початку 1930-х рр. першими визначили обґрунтовані методи, за якими вони почали навчати студентів у вищих навчальних закладах

Радянського Союзу. Ці методи і досі є дуже корисними та актуальними у підготовці архітектурних кадрів.

1. Метод радянських представників конструктивізму 1920-х рр. надавав перевагу функції, потім конструкції та нарешті формі (**формула: функція-конструкція-форма**). Тому композиція будівель завжди була тектонічною, не викликало сумнівів щодо її реалізації – всі будівлі могли бути побудовані і будувалися, вироби вироблялися в художньо-технічних майстернях (ВХУТЕМАС).

Загальний аналіз тенденцій розвитку світового художнього авангарду показав, що архітектори-конструктивісти розвивали статичне тектонічне імпресіоністично-кубістичне мислення (П. Сезанн – П. Пікассо – В. Татлін, І. Леонідов):

- будівлі утворювалися на основі простих геометричних об'ємів та їх поєднань (паралелепіпед, куб, циліндр, конус, куля);
- всі фасади будівель стають головними;
- конструктивна система на основі каркасу зумовлює утворення вільного фасаду – картини;
- пандуси допомагають повільно з'єднати рівні;
- плоский дах зумовлює виникнення п'ятого фасаду;
- будівлі на стовпах зумовлюють виникнення шостого фасаду – стелі.

Грані об'єму будівлі стають рівноправними, але не завжди головні фасади можуть мати підкреслений композиційний зв'язок між собою – вони можуть бути цілком самостійними.

2. Аналіз тенденцій розвитку світового художнього авангарду також вказує на інше – психоаналітичний метод радянських представників раціоналістичного напрямку в архітектурі розвивав динамічне, переважно атектонічне експресіоністично-фовістичне, кубо-футуристичне, абстрактно-супрематичне мислення (П. Гоген – А. Матісс – В. Кандинський – К. Малевич – М. Ладовський):

- будівлі утворювалися на основі ускладнення форм простих геометричних об'ємів та їх поєднань (викривлення або усічення об'ємів: паралелепіпедів, кубів в яких фасади представляють собою трапеції; циліндрів, конусів або куль);
- всі головні фасади стають зв'язаними між собою певними композиційними елементами (елементи-сили, за які чіпляється око), які спонукають споглядача обійти об'єкт навколо.

Метод архітекторів-раціоналістів 1920-х рр. передбачав навчання композиції у два етапи: утворення абстрактного композиційного рішення та конкретне вирішення тих самих завдань в процесі реального проектування.

Лабораторія «раціоналістів» – комісія ЖИВСКУЛЬПТАРХ – вела творчі пошуки у всіх галузях мистецтва. Макетний метод проектування допомагав проявляти фантазію та випрацьовувати нові засоби художньої виразності. Раціоналісти багато експериментували і принципи їх творчості і зараз є актуальними. Головним у них був простір [3, С.46], далі за ієрархією повинна була йти форма, конструкція ж виступала на третьому місці (**формула: простір-форма-конструкція**). Будівлі були атектонічними, виникали сумніви щодо їх вдалої реалізації і – будівлі не будувалися, проекти представляли собою приклади «паперової архітектури».

3. Метод архітекторів-еклектиків 1930-х рр. зумовлює розвиток декоративного мислення, коли будівлі вирішуються як скульптури, представляють собою п'єдестали під скульптури або отримують горизонтальні або вертикальні членування – смуги на фасадах, рамки у вигляді перспективних порталів, тощо. Нажаль чіткої концепції та школи представники еклектичного методу не утворили, але можна визначити, що домінуючою у їх творчості була форма, яка передбачала відповідні їй конструкції (**формула: форма-конструкція**).

На архітектурному факультеті Київського національного університету будівництва і архітектури, зокрема на кафедрі Основ архітектури і архітектурного проектування, підготовка кваліфікованих кадрів ведеться за наступними етапами: 1) довузівська підготовка (абітурієнти опановують методи творчості конструктивістів); 2) підготовка «бакалаврів» – 1-4-й курси (студенти опановують методи творчості класиків, представників історизму, конструктивізму, раціоналізму, еклектики, посмодернізму, тощо); 3) підготовка спеціалістів-магістрів – 5-6 курси (студенти в процесі виконання курсових проектів визначають свій власний метод, напрямок, стиль).

1) Довузівська підготовка.

Першим етапом у довузівській підготовці абітурієнтів на підготовчому відділенні для вступу на архітектурний факультет КНУБА є вивчення написання архітектурних шрифтів і виконання творчого завдання з вигадування власного екслібрису-асоціації, яке дозволяє розвинути творчі здібності на основі тектонічного графічного підходу – рівновага, симетрія-асиметрія-дисиметрія, контур, лінія, пляма, маса... (Рис.1).

Надалі надається перевага тектонічним композиціям в яких символом виступає техніка – рівновага, симетрія, асиметрія, виявлення форми чорно-білою графікою та кольором (Рис.2).

На завершальному етапі підготовки абітурієнтів робиться завдання на тему: «Архітектурна фантазія». В основну палітру пропонується залучити 9-15 основних елементів та необмежену кількість додаткових фігур, які в результаті

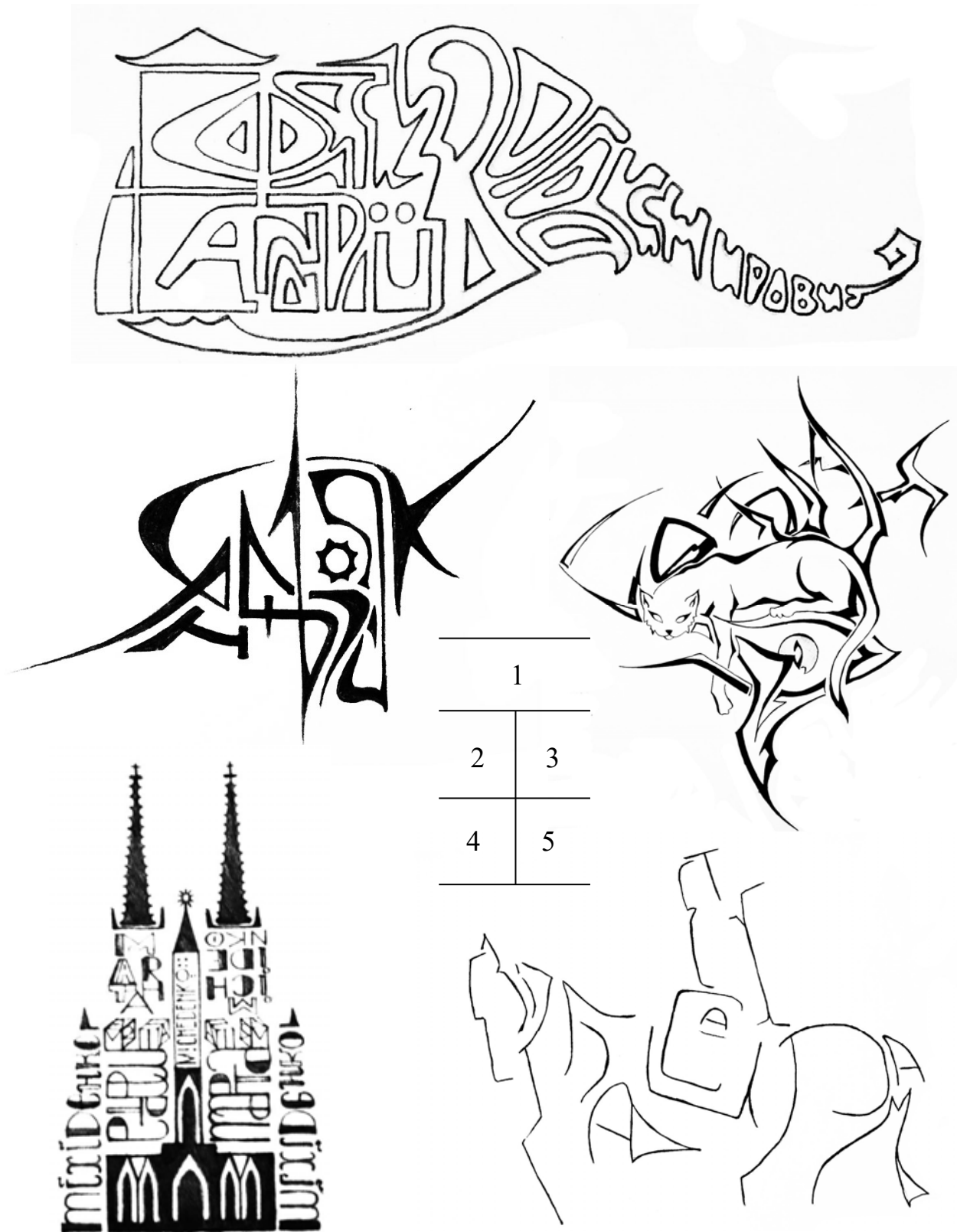

Рис.1. Екслібрис-асоціація: відчуття себе у професії, країні, світі.
 Роботи абітурієнтів підготовчого відділення КНУБА, 2009-2015 рр.:
 1, 2- А. Садляк; 3- Я. Собан; 4- М. Міхіденко; 5 – Е. Байрамсахадов.
 Керівник – канд. арх., доцент Т.М. Ладан

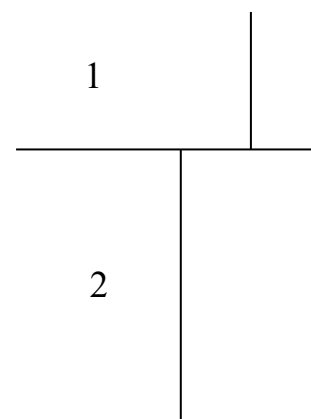
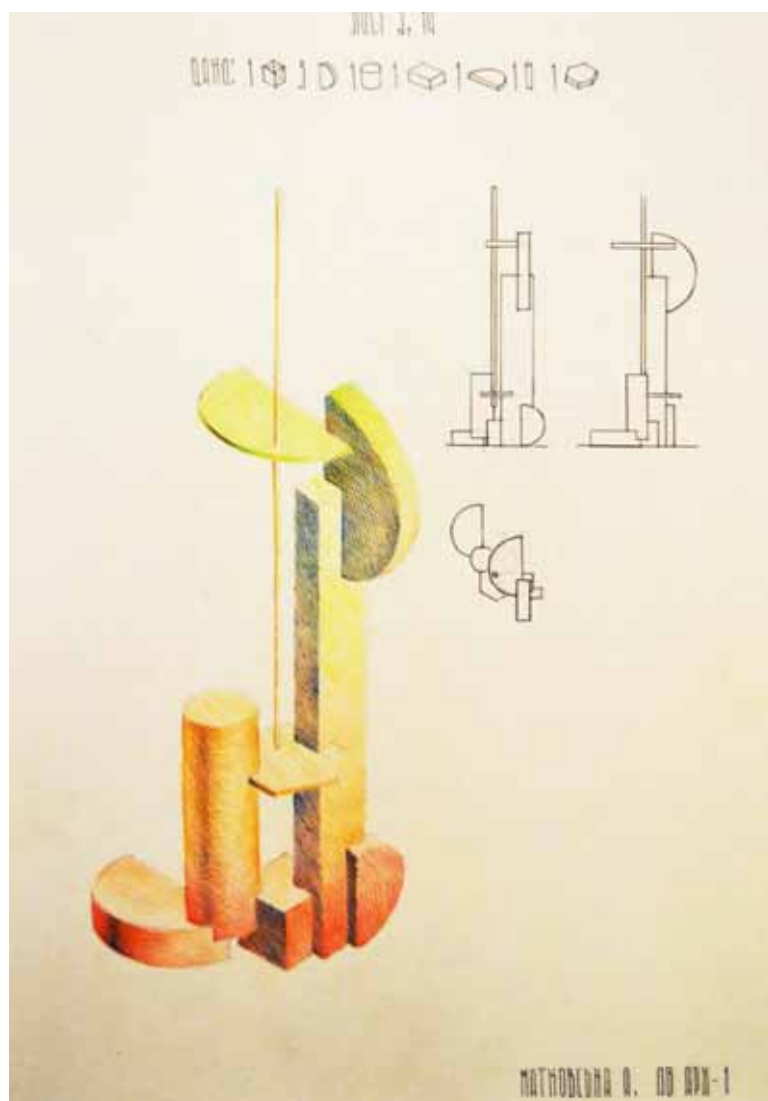
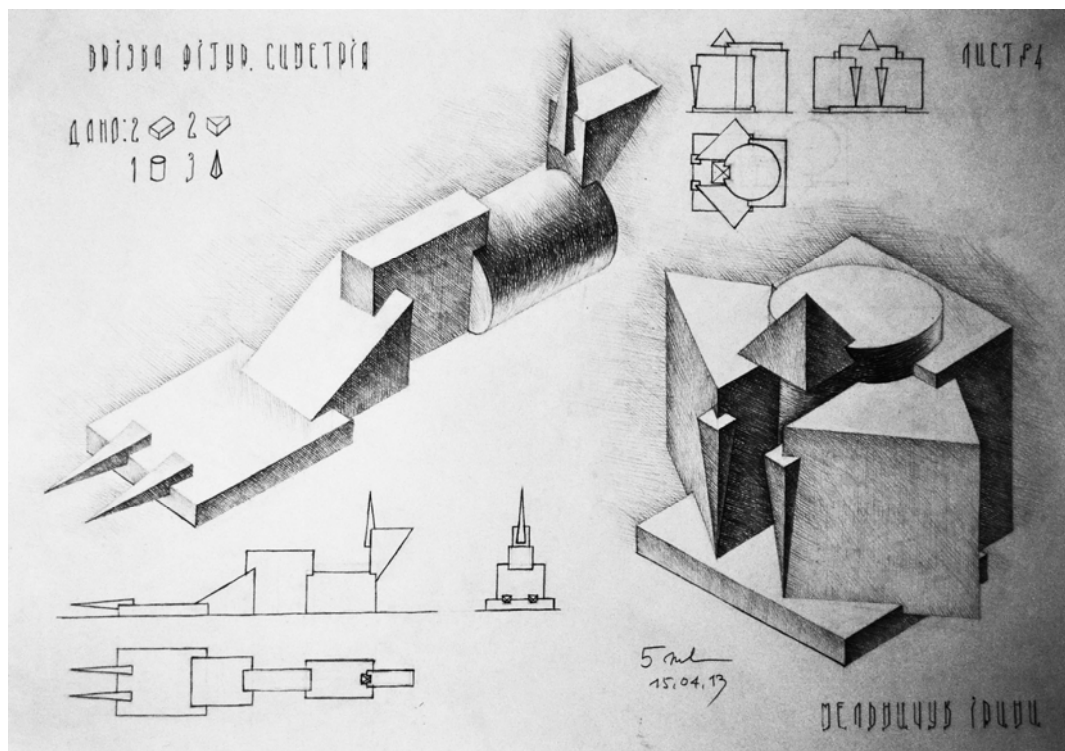

Рис.2. Об'ємні та об'ємно-просторові композиції. Чорно-біла графіка та колір: конструктивізм – символ-техніка. Роботи абітурієнтів підготовчого відділення КНУБА, 2013 р.:
1- І. Мельничук;
2- А. Матковська.
Керівник: канд. арх., доцент Т.М. Ладан

повинні підкреслити та допомогти виразити ідею з основних фігур. Гнучкі «правила-рамки» для більш виразнішої представлення ідеї, колір, графічність, ізометричне малювання дають змогу утворити конструктивні або раціоналістичні рішення концептів будівель майбутнього (Рис.3,4).

Таким чином, метою підготовки абітурієнтів для вступу на архітектурний факультет є вивчення основ мистецтва архітектури композиції з простих геометричних елементів на основі методів творчості представників конструктивізму або раціоналізму початку ХХ ст.

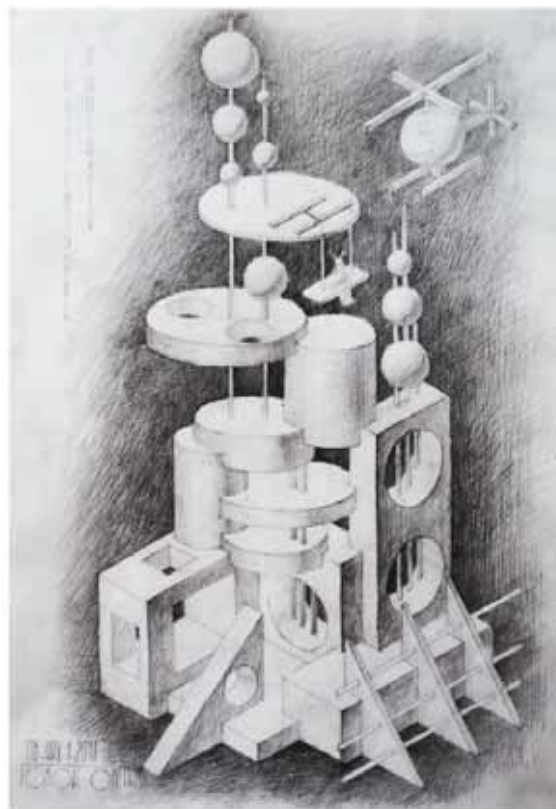
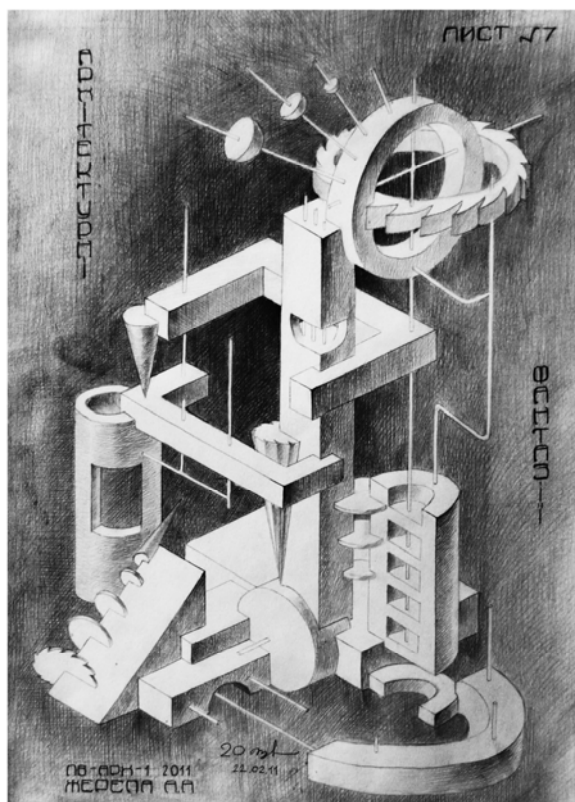
1) Підготовка бакалаврів.

На другому етапі підготовки, в процесі навчання на архітектурному факультеті КНУБА перед студентами ставляться більш складні завдання – опанувати навички мистецтва побудови архітектури композиції на основі поєднання художніх авангардних стилістичних напрямків та течій (конструктивізм, раціоналізм, еклектика) з місцевими традиційними формами. Таким чином, на основі певної заданої «палітри» утворюються досконалі сучасні концептуальні образні адресні ідеї.

З цією метою на кафедрі Основ архітектури і архітектурного проектування (2010 р., доцент Т.М. Ладан) була розроблена «палітра» концептуальних завдань з дисципліни «Композиція» для студентів першого курсу другого семестру, яка передбачала виконання тематичних графічних робіт-стилізацій з макетами на теми: «Фронтальна композиція», «Об'ємна або об'ємно-просторова композиція» та «Глибинна або глибинно-просторова композиція». За завданням, будь-яка задумана площина повинна була одночасно мати можливість перетворюватися у «випуклий живописний рельєф» – скульптуру та навпаки. Передбачався зв'язок теми, зображення та форми (Рис.5).

Складовими палітри завдань та аналізу з композиції стають кольори, які традиційно використовуються у народній творчості (орнаментальні мотиви):

1. Тема стилізації (композиційна обробка до того чи іншого орнаментального мотиву);
2. Фон (пропонується відповідний колір);
3. Мотив (пропонується ряд кольорів, які формують основне рішення);
4. Додаткові виразні елементи (смуги, крапки, плями, тощо, які зумовлюють звернення до суперграфіки та відповідного еклектичного (декоративістського) підходу);
5. Менш виразні за значенням елементи (характер обрамлення основного мотиву – також зумовлюють використання суперграфіки);
6. Масштаб по відношенню до людини (визначається при включенні об'єкту в архітектурне середовище);
7. Масштаб і образ (конкретизує призначення композиційного концепту будівлі).

1 2

3 4

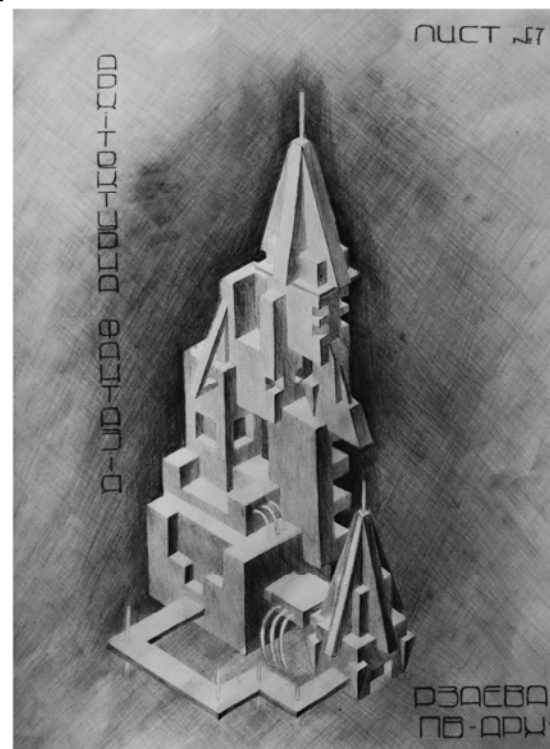
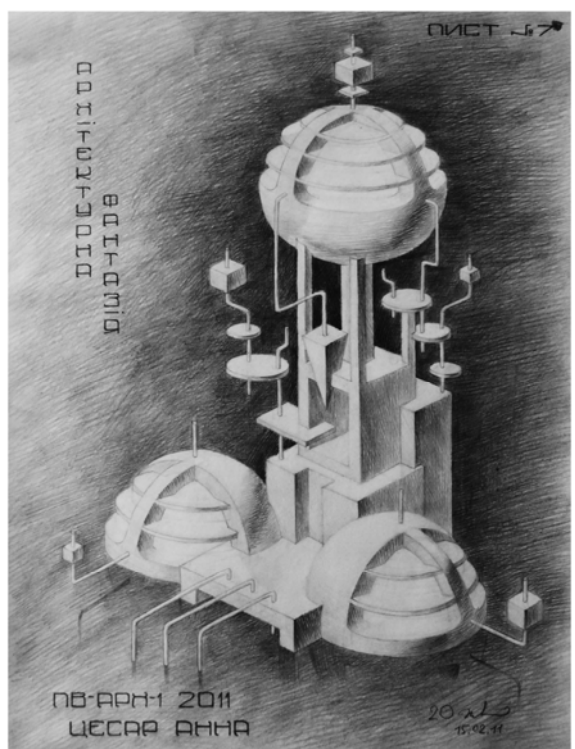
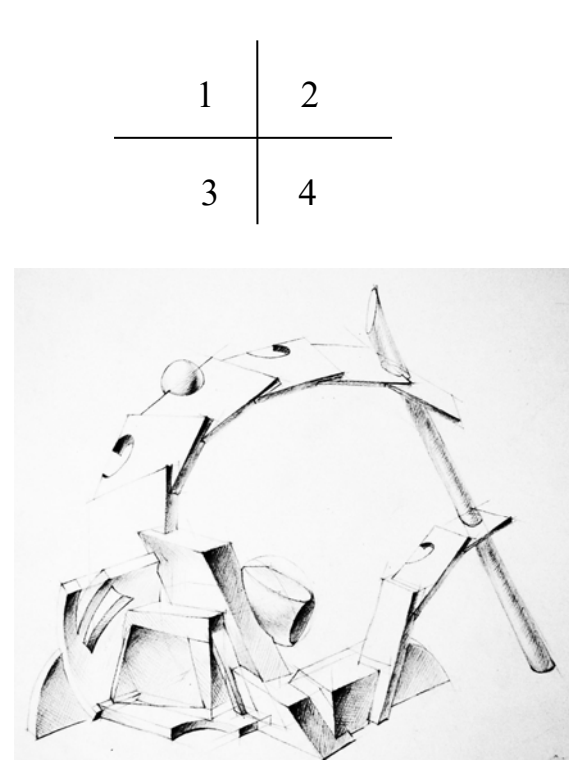
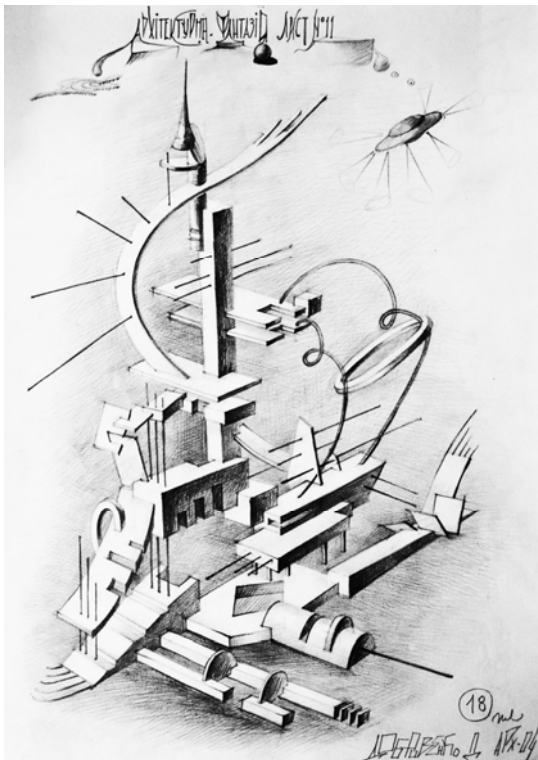
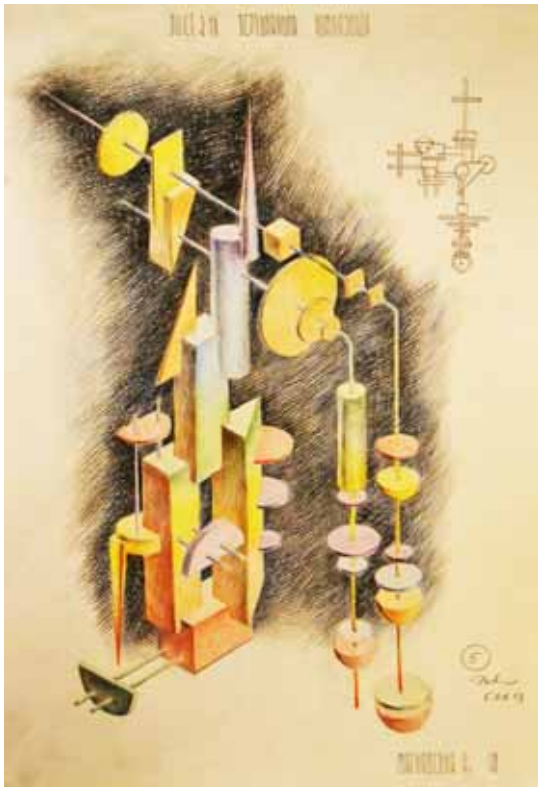

Рис.3. Архітектурна фантазія. Чорно-біла графіка: конструктивізм – символ-техніка. Роботи абітурієнтів підготовчого відділення КНУБА, 2011 р.: 1- А. Жерепа; 2- О. Гомон; 3- А. Цесар; 4- К. Рзаєва.
Керівник: канд. арх., доцент Т.М. Ладан

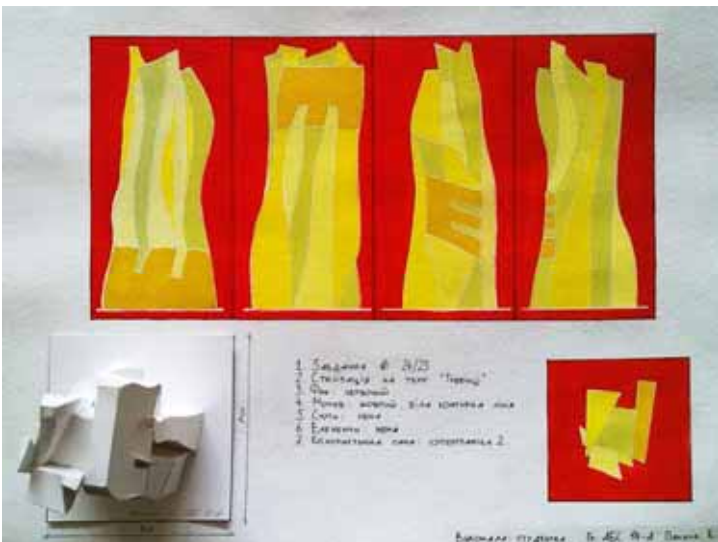
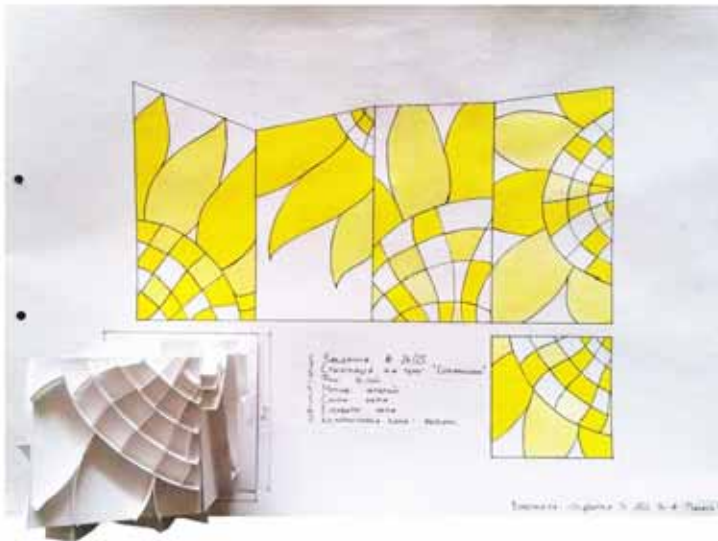

1	2
3	4

Рис.4. Архітектурна фантазія. Колір: конструктивізм – символ-техніка. Чорно-біла графіка: раціоналізм. Роботи абітурієнтів підготовчого відділення КНУБА, 2006-2013 рр.:

1- А. Матковська; 2- І. Мельничук; 3- Д. Добровенко; 4- Д. Молєв.

Керівник: канд. архіт., доцент Т.М. Ладан

1	2
3	4
5	6

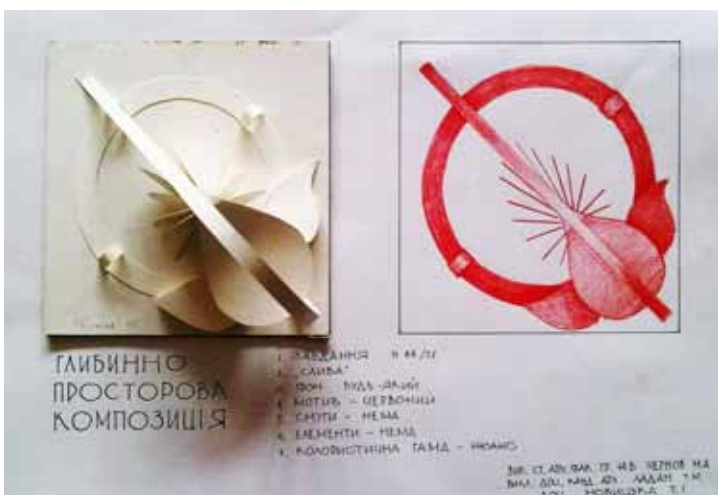

Рис.5. Приклади курсових робіт з дисципліни «Композиція»: 1,2 - «п'ять фронталей» – декоративізм; 3,4 – об'ємна композиція – раціоналізм (К.Панасік); 5, 6 – глибинно-просторова композиція – конструктивізм (М. Чернов) – 1-й курс, 2010 р. Керівник: канд. архіт., доцент Т.М. Ладан

Відповідно до заданої колористичної гами (тепла, холодна; нюанс; контраст; суперграфіка, яка підкреслює форму; суперграфіка, яка ламає форму), студент має змогу підібрати собі тему стилізації до певного виду композиції (див. Рис.5). Завдання представляють собою своєрідний контекстуальний архітектурний простір – палітри-головоломки, які слід спочатку вивчити – розібрати, розшифрувати, а потім знову зібрати, та композиційними методами знову зашифрувати – зробити стилізацію проєкцій з п'яти або шести фасадів та виконати макет.

Таким чином, в результаті довузівської підготовки абітурієнтів та студентів на перших курсах навчання на архітектурному факультеті КНУБА були отримані як прості так і складні образні оригінальні рішення абстрактних композицій та концепт-будівель різних форм та типів. На основі розробленої методики завдань, стало можливим розвинути одночасно і конструктивне, і раціоналістичне, і еклектичне художнє мислення (див. Рис.1-5).

Література

1. Малевич К. Отъ кубизма и футуризма къ супрематизму. Новый живописный реализмъ.— М., 1916.
Режим доступу: <http://ru.convdocs.org/docs/index-131699.html>
2. Словарь иностранных слов. Под редакцией И.В. Лёхина и проф. Ф.Н.Петрова.— М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1949.— 808 с.
3. Хан-Магомедов С.О. Сто шедевров советского архитектурного авангарда: билингва.— М.: Едиториал УРСС, 2005.— 456 с.

Аннотация. В статье рассматривается методика преподавания дисциплины «Композиция» на основе синтеза искусств на архитектурном факультете КНУСА.

Ключевые слова: композиция, синтез искусств, конструктивизм, рационализм, эклектика.

Annotation. The article discusses the technique of the teaching "composition" based on synthesis of the arts at the architectural department KNUCA.

Keywords: the composition, synthesis of arts, Constructivism, Rationalism, Eclectics.